

הגבלות קולקטיביות על כניסת מתפללים מוסלמים למתחם הר הבית/חרם אל-שריף: שינוי ברוחו של הסטטוס קוו וגורם מרכזי בהתפרצות האלימות בירושלים

2 בנובמבר 2015

כתיבה: אביב טטרסקי, תחקירן

בניסיון להשיב שליטה ולהרגיע את גל האלימות ששוטף את ישראל והשטחים, פירסם ראש הממשלה נתניהו במוצאי שבת 24 באוקטובר הודעה בנוגע לסיכומים שהושגו בחסות אמריקאית בין ישראל לבין ירדן והרשות הפלסטינית לגבי הסטטוס קוו בהר הבית/חרם אל-שריף.

הצהרתו של נתניהו היא צעד חשוב ויש לקוות שהיא תוביל להרגעת הרוחות בנושא הר הבית. יחד עם זאת, חסרה בה התייחסות לסוגיה הבעייתית ביותר שהיא הגורם הישיר להתפרצויות האלימות של חגי תשרי השנה ובשנה שעברה: הגבלות הכניסה הקולקטיביות שהוטלו על מוסלמים.

נייר זה מנתח את הגבלות הכניסה הקולקטיביות על מוסלמים בהר הבית, שהשימוש בהן החל בקיץ 2014, ומראה כיצד הן מהוות אמצעי לטשטוש ההבחנה בין מתפללים מוסלמים ומבקרים יהודים בהר הבית, ובכך מהוות הפרה של רוח הסטטוס קוו במתחם. ההגבלות הקולקטיביות עמדו להערכתנו ביסוד התפרצות האלימות בירושלים, והן תוצאה של הלחצים הפוליטיים העזים שהפעילו תומכי תנועות המקדש בקואליציה של נתניהו. אמנם הודעת נתניהו מאשרת מחדש ואף מחזקת את האבחנה בין מתפללים מוסלמים למבקרים יהודים, אולם היעדר התחייבות לביטול הגבלות הכניסה הקולקטיביות מעמיד בספק את האפקטיביות שלה.

מאחר שדווקא סוגיה נפיצה זו לא קיבלה התייחסות בחלק הפומבי של הסיכומים בין ישראל לבין הרשות הפלסטינית וממלכת ירדן, יש מקום לחשש שגם אם תתרום הודעת נתניהו להרגעת האלימות הנוכחית הרי שלטווח הארוך אין בה די.

תוכן עניינים

- א. מה יש בהודעה – ניתוח הסעיפים המרכזיים בהודעת נתניהו
1. "ישראל תמשיך לאכוף את המדיניות הוותיקה שלה – מוסלמים יתפללו בהר הבית, לא-מוסלמים יבקרו בהר הבית"
2. הצבת מצלמות שישדרו בשידור חי את המתרחש במקום הקדוש
- ב. מה אין בהודעה – חופש גישה למתפללים מוסלמים
1. הגבלות כניסתם של מתפללים מוסלמים בעבר
2. הגבלות הכניסה מובילות להתפרצות האלימה
3. הגבלות הכניסה הקולקטיביות מהוות שינוי מדיניות ישראלי
4. צעד ראשון לקראת חלוקת זמנים בין יהודים ומוסלמים בהר הבית/חרם אל-שריף?
- ג. האם הופר הסטטוס קוו בהר הבית?
ד. סוף דבר – דרושות הבהרות נוספות לעניין ההתנהלות המתחם כדי למנוע את גלי האלימות הבאים

א. מה יש בהודעה – ניתוח הסעיפים המרכזיים בהודעת נתניהו

שני סעיפים בהודעת נתניהו זכו למרבית תשומת הלב¹: האחד, האמירה המפורשת "ישראל תמשיך לאכוף את המדיניות הוותיקה שלה – מוסלמים יתפללו בהר הבית, לא-מוסלמים יבקרו בהר הבית", והשני - ההחלטה להציב מצלמות שישדרו בשידור חי את המתרחש במקום הקדוש. כמובן שיתכן שלצד הסיכומים שפורסמו ישנם גם סיכומים שלא הפכו פומביים, אולם מטבע הדברים אנו יכולים להתייחס רק למה שפורסם.

1. "ישראל תמשיך לאכוף את המדיניות הוותיקה שלה – מוסלמים יתפללו בהר הבית, לא-מוסלמים יבקרו בהר הבית"

מדובר באישור פומבי ראשון של נתניהו – ועוד יותר מכך, ראשון אי פעם של גורם ישראלי רשמי - שהמדיניות הישראלית היא שלא-מוסלמים, ויהודים בפרט, אינם מורשים להתפלל בהר הבית/חרם אל-שריף, וכי מעמדם על ההר הוא מעמד של מבקרים.

חלק ניכר מהתסיסה בהר הבית/חרם אל-שריף בשנים האחרונות נבע מהדרישה ההולכת וגוברת של תנועות המקדש ותומכיהן בקואליציה לאפשר תפילת יהודים במתחם² ומההתנגדות החריפה של הציבור הפלסטיני לתפילה של בני דת אחרת במקום הפולחן השלישי בקדושתו לאסלאם. בניגוד לתפיסות הישראליות שלפיהן רוב מתחם הר הבית/חרם אל-שריף הוא שטח פתוח שאינו מסגד, הרי שעבור המוסלמים מסגד אל-אקצא הוא המתחם כולו ולא רק מבנה התפילה שבחלקו הדרומי³. הן פעילי מקדש והן רבים בציבור הפלסטיני רואים בדרישת התפילה רק צעד ראשון בדרך להשתלטות ישראלית על הר הבית/חרם אל-שריף, מה שכמובן הופך את דרישת התפילה לנפיצה עוד יותר. לאורך שנים של התגברות המתח והאלימות בהר הבית נמנע ראש הממשלה מלהבהיר בפומבי את עמדתו בנושא תפילת יהודים במתחם, ובעצם הותיר למשטרה למנוע תפילת יהודים במתחם, מבלי שהדבר גובה בהחלטה פומבית של הממשלה. התנהלות זו תרמה להתחזקותן של תנועות המקדש מחד, ולהגברת תחושת האיום בקרב הציבור המוסלמי מאידך.

לאור זאת, הצהרתו של נתניהו היא חשובה ביותר גם אם מוטב היה לו הצהיר את הדברים לפני מספר שנים. עם זאת, חשוב להבין שבעוד שהדרישה לתפילת יהודים בהר הבית מעוררת מזה כמה שנים תסיסה רבה בקרב הציבור המוסלמי, הרי שבפועל המשטרה מנעה תפילת יהודים במתחם. לכן תפילת יהודים לא התקיימה בהר הבית. היה זה משהו אחר שהתרחש בתקופת חגי תשרי ושהביא להתפרצות האלימה שהחלה בראש השנה האחרון. הצהרתו של נתניהו אינה נותנת מענה לגורם עיקרי זה לאלימות אשר יתואר בפרק הבא של הנייר.

¹ להצהרה המלאה ראו :

<https://www.facebook.com/IsraeliPM/videos/vb.124149704266450/1180377141977029/?type=2&theater>

² לתיאור וניתוח של הדרישה לתפילת יהודים בהר הבית ראו [ניירות העמדה של עיר עמים](#) בנושא.
³ התייחסות זו אינה תופעה חדשה או תוצאה של תהליכי הקצנה כתוצאה מהסכסוך בהר הבית/חרם אל-שריף. כבר בתיאור בנייתו של מבנה כיפת הסלע במאה ה-8 לספירה נכתב: "כיפת הסלע שוכנת בלב מסגד אל-אקצא". כמו כן, בעוד שכל מסגד צריך לכלול צריח הרי שהמבנה בחלק הדרומי של החרם אל-שריף הוא נטול צריח ואילו בכל אחת מארבע הפינות של החרם אל-שריף יש צריח מה שמסמן את היותו של המתחם כולו מסגד.

2. הצבת מצלמות שישרדו בשידור חי את המתרחש במקום הקדוש

כבר היום, כשכל פעיל, שוטר ואיש וואקף מצויד באמצעי צילום, האירועים בהר מתועדים היטב. גם ללא מצלמות אבטחה, המשטרה מרחיקה מההר הן יהודים שהפרו את הוראותיה והן מוסלמים שמואשמים בהפרת הסדר⁴.

הבעיה אינה בהיעדר תיעוד, אלא בפרשנויות המנוגדות של שני הצדדים למתרחש: בעוד שגורמים מוסלמים טוענים שכניסתם של פעילי מקדש אל החרם אל-שריף מהווה התגרות ושהמחאה בצעקות נגדם היא לגיטימית, הרי שישראל דורשת שכל יהודי שנוהג על פי הוראות המשטרה יוכל לבקר בהר ללא הפרעה, וללא צעקות קשות המופנות כלפיו.

אי לכך קשה לראות כיצד הצבת המצלמות תהווה אמצעי לבירור מחלוקות או לשמירה על התנהגות על פי כללים מוסכמים.

ב. מה אין בהודעה – חופש גישה למתפללים מוסלמים

מה שנעדר מהודעתו של נתניהו – ונדגיש, ייתכנו סיכומים נוספים שלא פורסמו – הוא התייחסות לחופש הגישה של מתפללים מוסלמים לחרם אל-שריף. המצלמות יצלמו בתוך ההר אולם לא יתעדו את המחסומים המשטרתיים שיוצבו מחוץ למתחם – אם יוצבו כאלו – במטרה להטיל הגבלות כניסה קולקטיביות על מתפללים מוסלמים, לפי קריטריונים של גיל או מגדר. באופן דומה, גם קיומו בהודעה של סעיף שלשוננו "ישראל סבורה ומאמינה כי יש לאפשר למי שמבקר ומתפלל בהר הבית לעשות זאת בבטחה וללא אלימות, איומים, הפחדות ופרובוקציות" מדגיש את היעדרה של התחייבות לחופש הגישה של מתפללים אל ההר.

העדרה של התייחסות מפורשת לעניין זה משמעותי ביותר. כפי שנראה להלן, ניתוח ההתרחשויות בחגי תשרי לפני שנה כמו גם בחודש שעבר מבהיר למעלה מכל ספק שהטלתן של מגבלות קולקטיביות על כניסת מוסלמים אל הר הבית היא שהיוותה את הגורם הישיר – שנה שניה ברציפות – למחאה פלסטינית נרחבת שבמהירות גלשה לאלימות ולפיגועים קשים.

1. הגבלות כניסתם של מתפללים מוסלמים בעבר

מאז יוני 2014 חל שינוי חד במדיניות הישראלית בהר הבית כשהמשטרה החלה להטיל הגבלות גורפות על כניסת מוסלמים לחרם אל-שריף. הגבלות הכניסה קיבלו את השם "דילולים" והוטלו על קבוצות אוכלוסייה שלמות תוך פגיעה באנשים שלא נקטו בכל פרובוקציה או הפרה של החוק:

- על גברים מוסלמים מתחת גיל 50 נאסר להגיע ולהתפלל בחרם אל-שריף בכמחצית מימי השישי מסוף יוני ועד אמצע נובמבר, ובכלל זה בכל ימי השישי של חודש הרמדאן. ביום שישי "רגיל" מגיעים לחרם אל-שריף כ-50,000 מתפללים וביום שישי של חודש הרמדאן המספר אף יכול להגיע ל-250,000. לכן, במצטבר, המשמעות של הטלת ההגבלות הייתה מניעת כניסה ממאות אלפי מתפללים.
- במשך שבועות רבים באותה תקופה נאסר גם על נשים מוסלמיות להיכנס למתחם בימי חול בשעות הבוקר בהן מגיעות להר קבוצות של יהודים.

⁴ מאז יוני 2014 המשטרה מוציאה צווי הרחקה מהחרם אל-שריף נגד 40-10 מוסלמים כל חודש. מספר המורחקים היהודים קטן בהרבה.

▪ הגבלות הכניסה הוחרפו במהלך חלק מהימים בתקופת חגי תשרי שלפני שנה כך שנאסרה כניסת גברים מוסלמים בשעות הביקור של יהודים.

הגבלות אלו החלו אחרי הפרסום ביוני 2014 של המלצות של ועדה מיוחדת שח"כ מירי רגב, כיו"ר ועדת הפנים בכנסת הקודמת, מינתה על מנת לדון בהסדרי הכניסה של יהודים להר הבית⁵. ההגבלות הוסרו רק אחרי פגישתם של נתניהו, המלך עבדאללה ושר החוץ האמריקאי קרי באמצע נובמבר אשתקד.

הפסקתן של הגבלות הכניסה הקולקטיביות נשמרה לאורך חודשים רבים אולם החלה להישחק בקיץ הנוכחי וההגבלות הוחזרו בחגי תשרי האחרונים:

▪ ב-13 בספטמבר, ערב ראש השנה, מנעה המשטרה כניסת מוסלמים אל הר הבית בשעות הביקור של יהודים.

▪ מניעות הכניסה נמשכו גם במהלך ימי החג ובעצם המשיכו עד סוף חג סוכות לאורך שלושה וחצי כמעט ברציפות, להוציא את ימי עיד אל-אדחא שחל בין יום כיפור לסוכות.

2. הגבלות הכניסה מובילות להתפרצות האלימה

הטלתן של הגבלות הכניסה הקולקטיביות בשנה שעברה לוותה בגל של מחאות ומהומות אלימות מול מחסומי המשטרה בעיר העתיקה, שהתרחב ושטף את מרבית השכונות בירושלים המזרחית. אמנם בקיץ שעבר היו סיבות נוספות שתרמו לגל האלימות, אולם להגבלות הכניסה לחרם אל-שריף היה בכך תפקיד מרכזי. יתר על כן, גם אחרי סיום המלחמה בעזה וחודשים אחרי רציחתו של מוחמד אבו ח'דיר היתה זו הימשכותן של הגבלות הכניסה ובמיוחד מניעת כניסה חוזרת ונשנית בחלק מתקופת החגים שהביאה להחרפת האלימות ולסדרה של פיגועים קשים.

גם השנה, ההתפרצות האלימה במזרח העיר החלה מיד עם הטלת המגבלות בערב ראש השנה⁶. ההתנגשויות גלשו מהעיר העתיקה אל שכונות אחרות במזרח העיר, החריפו ככל שהגבלות הכניסה נמשכו, והולידו לבסוף את פיגועי הדקירה הראשונים של גל הפיגועים הנוכחי⁷.

הקשר בין הגבלות הכניסה הקולקטיביות לבין האלימות ברחובות העיר בא לידי ביטוי מובהק בנובמבר 2014, כאשר עם החלטת נתניהו להסיר את מגבלות הכניסה חלה ירידה דרסטית ומיידית באלימות, והפיגועים פסקו לחלוטין. באופן דומה, כשהגבלות הכניסה שהוטלו בחגי תשרי השנה הוסרו לכמה ימים לרגל עיד אל-אדחא פחתה מאוד האלימות במזרח העיר והיא שבה והתגברה מיד עם השבתן בסוכות. בניגוד לשנה שעברה, האלימות השנה יצאה משליטה והניסיון של ישראל להרגיע את השטח על ידי הסרת המגבלות אחרי סוכות לא צלח.

חשוב להבהיר שבניגוד להגבלות הכניסה הקולקטיביות שמוטלות על קבוצות אוכלוסיה שלמות ומענישות מתפללים מבלי שעשו דבר הנוגד את החוק, הרי שמעצרים של עשרות מפרי סדר

⁵ יו"ר ועדת הפנים מירי רגב החליטה על הקמת תת-ועדה מיוחדת לענין "עליית יהודים להר הבית". חברי תת הוועדה היו דוד צור (התנועה), זאב כלפה (הבית היהודי) ונחמן שי (העבודה). תת-הוועדה התמקדה בנושא גישת יהודים להר ולא עסקה בנושא התפילה. היא הגישה את המלצותיה ב-23 ביוני 2014. המלצות אלו כללו המלצה לנקיטת יד קשה יותר נגד מפרי סדר בהר הבית/חרם אל-שריף. למרות שככל הידוע לנו אף אחת מהמלצות הוועדה לא יושמה, הרי שהטלת ההגבלות הקולקטיביות על כניסת מוסלמים להר החלה מיד לאחר פרסומן.

⁶ ב-13 בספטמבר בבוקר (ערב ראש השנה) האלימות גלשה מההר אל הרובע המוסלמי ובאותו ערב יידו נערים פלסטינים אבנים על כלי רכב ליד ארמון הנציב וגרמו למותו של אלכסנדר לבוביץ'. המשך הטלת המגבלות לווה בהפרות סדר בשכונות פלסטיניות רבות וכבר בסוכות היינו עדים לפיגוע הדקירה הראשון שבו נרצחו אהרן בנט ונחמיה לביא.

⁷ הן השנה והן בשנה שעברה הותירו חלק מהמפגעים הודעות שבהן הכריזו על "הפגיעה באל-אקצא" כסיבה למעשיהם.

פלסטינים מדי חודש והרחקתם מההר לא עוררה מחאה פלסטינית נרחבת, ודאי לא מחאה אלימה. יתר על כן, ביום האחרון של עיד אל אדחא כשהמשטרה התעמתה עם צעירים פלסטינים שהתבצרו בחרם אל-שריף⁸ אבל לא מנעה כניסה של מתפללים מוסלמים למקום, ההתנגשות הסתיימה בשעות הבוקר המוקדמות, לא גלשה אל העיר העתיקה ולא הלהיטה את הרוחות במזרח העיר. כלומר, התגובה של הרחוב המזרח ירושלמי להרחקה של פלסטינים אינדיבידואלים בשל הפרת סדר מוכחת שונה לחלוטין מהתגובה למניעת כניסה קולקטיבית מציבור נרחב וללא כל פרובוקציה מצדו.

נבהיר כי מטרת הניתוח המובא להלן אינה הצדקת האלימות, אלא להבין את רצף האירועים שמזין ומעורר אותה ולבחון והאם הסיכומים שהושגו בין ישראל, ירדן והרשות הפלסטינית כפי שהתבטאו בהצהרת נתניהו מצליחים לתת לכך מענה. דפוס האירועים הן השנה והן בשנה שעברה מלמד שהגורם הישיר לגלי האלימות בירושלים הוא הגבלות הכניסה הקולקטיביות ותחושת האיום המתגבר שהן יצרו בקרב הציבור הפלסטיני באשר למהלכים הישראלים במקום הקדוש להם.

3. הגבלות הכניסה הקולקטיביות מהוות שינוי מדיניות ישראלי

אמנם גם לפני קיץ 2014 המשטרה הטילה מפעם לפעם הגבלות קולקטיביות על כניסת מתפללים מוסלמים אל הר הבית/חרם אל-שריף. אלא שמאז קיץ 2014 הגבלות אלו מוטלות בצורה חדשה שמהווה שינוי מדיניות משמעותי: בעוד שבעבר ההגבלות הוטלו לימים בודדים, הרי שכפי שתיארנו לעיל בשנה וחצי האחרונות מדובר על הגבלות שנמשכות ימים רבים ברציפות ולאורך שבועות וחודשים. כמו כן, בעוד שבעבר המשטרה הטילה את ההגבלות כתוצאה של אירועים ביטחוניים, הרי שמאז קיץ 2014 הסיבה העיקרית למניעת הכניסה ממוסלמים היא ביקור יהודים במתחם.

הטלת ההגבלות הקולקטיביות על כניסת מוסלמים להר הבית היא שינוי מדיניות שהמשטרה מבצעת בהנחיית הדרג הפוליטי ואחרי לחצים פוליטיים חזקים ביותר שהופעלו עליה מתוך הקואליציה בכנסת הקודמת. הלחצים הממוקדים ביותר יצאו מוועדת הפנים של הכנסת הקודמת – האחראית על המשטרה – בראשותה של ח"כ מירי רגב. במשך שנה וחצי החל מחודש אפריל 2013 ניהלה רגב כמעט כל חודש דיון על הנעשה בהר הבית. בהשוואה ל-16 הדיונים שרגב יזמה בנושא הר הבית בתקופה זו, הרי שבכל העשור שקדם לכך דנה הוועדה 5 פעמים בלבד בנושא הר הבית. הדיונים התמקדו בהפעלת לחץ פוליטי על המשטרה כדי לכפות עליה לפעול בהר הבית בניגוד לשיקול הדעת שהנחה אותה עד כה. הדיונים הפכו לריטואל חוזר שכל כולו במה לתקיפת קציני משטרה בכירים שבמשך שעות אולצו לשמוע את פעילי המקדש וחברי כנסת דוגמת רגב, פייגלין, סטרוק ואחרים מטיחים בהם שהם 'פחדנים' ונסוגים מפני "טרור פלסטיני" בהר הבית. ראש הממשלה נתניהו לא עצר את מסע הלחצים האגרסיבי הזה, ולמרות שהנושא הלך וצבר תאוצה גם בשיח הציבורי הוא נמנע מהתבטאות פומבית מרסנת לגביו. בעוד שקציני המשטרה תיארו כיצד הם פועלים נגד מפרי סדר בהר ומוציאים צווי הרחקה למי שמתפרע, הרי שחברי הכנסת מימין התעקשו על קידום המטרה שכנראה הציבו מראש: לצד הצבת השאיפה העתידית לחלוקת זמנים בין מוסלמים ליהודים תוך התייחסות

⁸ <http://www.haaretz.co.il/news/politics/1.2739243>

חוזרת ונשנית למצב במערת המכפלה, הדרישה המיידית הייתה שעל המשטרה להבטיח בכל דרך את כניסת יהודים להר הבית. גם הקריאות למנוע ממוסלמים להיכנס להר כי "הם הצד המתפרע" נשמעו שוב ושוב בדיונים.

4. צעד ראשון לקראת חלוקת זמנים בין יהודים ומוסלמים בהר הבית/חרם אל-שריף?

שני מאפיינים חדשים אלו: התמשכותן לאורך שבועות של הגבלות הכניסה והקשר שלהן לכניסת יהודים למתחם התחברו בקרב הציבור הפלסטיני לדרישות החוזרות ונשנות של תנועות המקדש וגורמים פוליטיים מתוך הקואליציה ליצור חלוקת זמנים בהר הבית בדומה לנהוג במערת המכפלה.

ח"כ מירי רגב התבטאה ברוח זו מספר רב של פעמים, למשל בדיון במליאת הכנסת ב-25 בפברואר 2015 אמרה רגב: "אנחנו נגיד [בהר הבית], שמע ישראל אדוני אלוהינו אדוני אחד. אנחנו נגיע למצב שהר הבית יהיה בדיוק כמו מערת המכפלה: ימים מסוימים ליהודים וימים מסוימים למוסלמים. אני קוראת לראש הממשלה שבאומץ רב יעמוד מול העולם ויגיד שאנחנו בעד שכל אזרח שחפץ לעלות ולהתפלל בהר הבית – כך יהיה"⁹.

בדיון בוועדת הפנים של הכנסת כשבוע בלבד לפני ראש השנה שעבר אמר ח"כ משה פייגלין: "אין ברירה אלא להפריד את שעות הביקור בין יהודים לערבים כפי שהדבר נעשה במערת המכפלה... הם הביאו לעצמם, הערבים, האסלאם הקיצוני ששולט כרגע בהר הביא על עצמו את הדבר הזה"¹⁰.

ואכן בפועל, המציאות שנוצרה בהר הבית/חרם אל-שריף בין ה-13 בספטמבר ל-6 באוקטובר הייתה של זמנים בהם יהודים נכנסים להר וזמנים בהם מותרת כניסתם של מתפללים מוסלמים.

ג. האם הופר הסטטוס קוו בהר הבית?

עד כה תארנו את השינוי שחל במדיניות הישראלית בהר הבית, וכיצד שינוי זה גרר את האלימות הפלסטינית שפרצה בעיר.

אולם האם שינוי מדיניות זה מהווה שינוי של הסטטוס קוו במתחם מצידה של ישראל? הפלסטינים והירדנים טוענים בתוקף שהסטטוס קוו הופר בידי ישראל ואילו ישראל מכחישה ומכנה את הטענות הללו הסתה.

ראשית יש לומר שהסטטוס קוו מעולם לא הועלה על הכתב. לכן קשה להכריע האם הופרו סיכומים כלשהם בנוגע אליו. ישראל צודקת בטענתה שלא התירה תפילת יהודים בהר. מספר המקרים שבהם שוטרים לא מנעו מפעילי מקדש להתפלל במתחם הוא קטן מאוד ומהווה את היוצא מן הכלל המעיד על הכלל.

אלא שהשינוי שתיארנו לעיל של הטלת מגבלות כניסה קולקטיביות על מוסלמים מעבר להיותו פגיעה חמורה בחופש הפולחן של המוסלמים גם אינו עולה בקנה אחד עם משמעותו של הסטטוס

⁹ <http://www.haaretz.co.il/news/politi/1.2254162>

¹⁰ פרוטוקול ועדת הפנים של הכנסת דיון בנושא "היערכות המשטרה לעליית יהודים להר הבית בחגי תשרי", 22/9/14

קוו. שכן, הטלת המגבלות בתואנה שהדבר נדרש על מנת לאפשר ליהודים להיכנס להר והגברת תכיפותן של המגבלות בחגים היהודיים מהווים שינוי במעמדם של יהודים בהר הבית/חרם אל-שריף, וטשטוש האבחנה בינו לבין מעמדם של המוסלמים בהר.

אין חולק שעל פי הסטטוס קוו, מוסלמים מגיעים אל ההר **כמתפללים**, ואילו יהודים מגיעים אליו **כמבקרים**. נדמה כי צריך להיות ברור כי במקום שמשמש כמתחם תפילה של בני דת אחת, צריכה להיות העדפה ברורה למתפללים במקום על פני המבקרים בו. כדי לסבר את האוזן, נדגים למשל, שלא מתקבל על הדעת שיגבילו תפילת יהודים בכותל המערבי למען ביקור של אחרים בו. מניעת הגישה – יום אחר יום לאורך מספר שבועות – ממוסלמים, על מנת לאפשר ליהודים להיכנס אל הר הבית/חרם אל-שריף מעידה אם כן על טשטוש ההבדל בין יהודים למוסלמים במתחם. זאת, בסתירה מהותית לרוחו של הסטטוס קוו.

כמובן ישראל מסבירה את מניעת כניסתם של מוסלמים בחגי תשרי בחשש להפרות סדר. נדגיש ונאמר שהטיפול בהפרות סדר שבהם מעורבים פלסטינים בהר הבית הוא מתפקידה של המשטרה. אלא שלשם כך אין צורך במניעה גורפת של כניסת מוסלמים. העימותים בין כוחות הביטחון לצעירים פלסטינים שיידו אבנים והתבצרו במסגד התרחשו מוקדם בבוקר והמשטרה השתלטה על המתפרעים תוך שעה-שעתיים. לאחר מכן היא היתה יכולה לאפשר כניסת מתפללים מוסלמים להר. אולם היא בחרה שלא לעשות זאת אלא להכניס מבקרים יהודים. אם המשטרה סבורה שאין ביכולתה לשמור על הסדר הציבורי כשיהודים ומוסלמים נמצאים בו-זמנית בהר הבית הרי שהסטטוס קוו מחייב את קדימותם של המתפללים על המבקרים. כשמשטרת ישראל נוקטת יום אחר יום במדיניות הפוכה היא בעצם קובעת **שאין למוסלמים עדיפות על פני היהודים בהר הבית/חרם אל-שריף. שינוי זה החל בחגי תשרי לפני שנה וחזר שוב בשנה זו, והוא נוגד את רוח הסטטוס קוו כפי שהסברנו אותו לעיל.**

טשטוש זה של ההבדל בין המעמד של יהודים ומוסלמים בהר הבית/חרם אל-שריף אינו דבר של מה בכך. תוצאה ישירה ומידית של שינוי זה הוא פגיעה ביכולתו של ציבור מוסלמי רחב – ושומר חוק – מלהתפלל במקום הקדוש לו. בנוסף, כשמביאים בחשבון את התעצמות תנועות המקדש, את התמיכה הפוליטית להן זוכות ואת הדרישות החוזרות ונשנות המושמעות מתוך חברים בקואליציה ובממשלה למתן זכות תפילה ליהודים במקום וחלוקת זמנים נוסח מערת המכפלה, מבינים ששינוי זה הוא – ודאי בעיניים פלסטיניות - צעד ראשון בדרך לשינויים נרחבים יותר.

ד. סוף דבר – דרושות הבהרות נוספות לעניין ההתנהלות המתחם כדי למנוע את

גלי האלימות הבאים

הגבלות הכניסה הקולקטיביות שהוטלו על מתפללים מוסלמים מהוות שינוי מדיניות. שינוי זה נוצר כתוצאה מהלחצים האינטנסיביים שתנועות המקדש ותומכיהן בקואליציה הפעילו על המשטרה.

האפקט של שינוי מדיניות זה הינו טשטוש ההבדל בין מעמדם של יהודים ומוסלמים בהר הבית/חרם אל-שריף ולכן הוא סותר את רוחו של הסטטוס קוו. וכן, לא ניתן להפריד את המהלך הזה מגלי האלימות הקשים שעוברים על העיר כעת ובשנה שעברה.

למרות זאת, נושא הגבלות הכניסה הקולקטיביות לא זוכה להתייחסות בהודעת נתניהו ובסיכומים הפומביים בין הצדדים. הדברים מקבלים משנה תוקף למקרא כתבתו של ברק רביד בעיתון הארץ ב-27 באוקטובר על ההתרחשויות מאחורי הקלעים של הצהרת נתניהו: "הפקידים האמריקאים ציינו כי הוחלט לא לנסות לפתור את הסטטוס - קוו, למסד אותו, "או להמציא את הגלגל מחדש", אלא לעשות שני דברים: הראשון, **למצוא את הנושאים ששני הצדדים מסכימים לגביהם בכל הנוגע להר הבית** ולתת לכך ביטוי פומבי בניסיון לשפר את האווירה הציבורית; השני, לחדש את ערוצי הקשר בין ישראל וירדן, קודם כל בנושא הר הבית"¹¹ [ההדגשה שלנו].

דבר זה מעלה את החשש, שלמרות חשיבותו של המהלך הוא לא ימנע – ובמיוחד לא בטווח הארוך – חזרה על אותם צעדים שהביאו לפגיעה בחופש הפולחן של מוסלמים בחרם אל-שריף, חיזקו את תחושתם שישראל מקדמת שינויים חריפים יותר בהר, והולידו את גלי האלימות הקשים של 2014 ו-2015. זה עתה ראינו כיצד ההבנות שהושגו בין נתניהו לעבדאללה בנובמבר 2014 לא מנעו את הטלת מגבלות הכניסה מחדש במהלך חגי תשרי ואת גלי האלימות בעקבותיהן. על פניה אין בהודעת נתניהו דבר שמונע הטלת מגבלות כניסה קולקטיביות גם בעתיד.

חשש זה מועצם כשמבינים שבעיות היסוד שבשורש הקונפליקט על הר הבית/חרם אל-שריף לא קיבלו כל מענה. מהצד הישראלי ברור שתנועות המקדש לא וויתרו על דרישתן הנוכחית לתפילת יהודים בהר הבית¹². עם פרסום ההצהרה של נתניהו כבר הצהירו פעילים מרכזיים כיהודה גליק, ארנון סגל ושותפיהם ש"אי אפשר למנוע מיהודים להתפלל בהר הבית"¹³ וקראו לתומכיהם לעלות במספרים גבוהים אל ההר במטרה להשיג את השינוי הזה. למרות שתנועות אלו מתריסות בגלוי על מדיניות הממשלה וקוראות להפר אותה חלקן ממשיות לזכות למימון ממשלתי. מדאיגה במיוחד החדירה ההולכת וגוברת של תנועות המקדש אל תוך מערכת החינוך הישראלית. כלומר, גם אם נתניהו ידבוק בסיכומים ואף ירסן את חברי הקואליציה שלו (כפי שקרה השבוע לגבי ההתבטאות של סגנית שר החוץ חוטובלי¹⁴), לא ננקטים צעדים למנוע את התחזקות תנועות המקדש שממשיכות לצבור כוח ציבורי ופוליטי במטרה לחולל את המהפך שהן חפצות בו.

מהצד המוסלמי, ההתנגדות לכניסת פעילי מקדש להר הבית/חרם אל-שריף נותרה עזה כתמיד ואפשר לשער שגם אם גל הפיגועים ישכך, הצעקות האגרסיביות, ההצקות וההתגודדות מול יהודים דתיים המבקרים בהר יימשכו. האיום שמוסלמים – בין אם מעבר לקו הירוק ובין אם בתחומי מדינת ישראל – מרגישים נוכח התעצמות תנועות המקדש מנוצל בידי תנועות וגורמים השואפים להתסיס את השטח.

מהסיבות הללו אין לנו להסיק אלא שגם אחרי הסיכומים החדשים אי אפשר לשקוט על השמרים. על קובעי המדיניות להפנים את הנוק שנגרם מהגבלות הכניסה הקולקטיביות שאכן אינן עולות בקנה אחד עם רוח הסטטוס קוו. יתר על כן, מאחר שבעיות היסוד של הקונפליקט בהר הבית נותרו בעינן, חיוני ביותר להמשיך לפעול כדי למצוא דרכי פעולה ציבוריות ואחרות שיתנו מענה לבעיות יסוד אלו ויגדילו את הסיכוי ליציבות בהר הבית/חרם אל-שריף.

¹¹ <http://www.haaretz.co.il/news/politics/premium-1.2761453>

¹² זו דרישתן לטווח המידי. כפי שתיארנו בדוחות המעקב הקודמים, התבטאויות עקביות של המנהיגים והתנועות השונות מבהירות שמטרתן של תנועות אלו היא הקמת בית המקדש במקום כיפת הסלע ושהן רואות בהשגת זכות תפילה בהר באמצעי לצבירת הכוח הציבורי והפוליטי שיאפשר לכפות את השינוי הזה.

¹³ <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4715674,00.html>

¹⁴ "חוטובלי: החלום שלי זה לראות את דגל ישראל מתנוסס מעל הר הבית", [הארץ](#) 26/10/15